

LA SANITAT EN ELS ACTES DEL CERCLE LITERARI DE VIC 1860-1900

Miquel S. YLLA-CATALÀ i GENÍS

La Renaixença a Catalunya fou un sentiment de consciència nacional generalitzat que esclatà de manera poderosa a la segona meitat del segle XIX. Si el punt de partença hom el situa en l'Oda a la Pàtria de Bonaventura Carles Aribau no és menys cert que com una pedra quan cau a la superfície de l'aigua provoca un gran nombre de cercles, la consciència de sentiments amb personalitat pròpia que s'havia anat preparant, en el silenci letàrgic d'una davallada cultural massa llarga, féu el seu efecte multicèntric predisposant els esperits cap a una nova situació, que Catalunya féu rebrotar de les seves profundes arrels humanístiques i retornà a respirar a ple pulmó com a protagonista singular en l'espai de la seva història.

És cert que el principal pol d'atracció d'aquest renaixement, carregat de sentiments romàntics, es centrà en la ciutat de Barcelona. Però cal de seguida afirmar que el moviment fou recolzat per la rebrotada artística, científica i literària que es donava en àrees perifèriques que sense deixar en cap moment de connectar amb el que ja a les hores es veia com el cap i casal, no deixava d'intercanviar experiències i d'aportar noves energies que convertien el moviment en un veritable ressorgiment i el que és més important en quelcom irreversible. Tanmateix, el camp que propiciava aquests canvis estava més assaonat en els àmbits del pensament, la llengua, la literatura i les activitats que podem dir-ne artístiques i humanístiques, que tot el que avui entenem per avenç científic i en ell la millora de la medicina i totes les ciències relacionades amb la salut.

Sense descartar altres aportacions, puntuals de persones concretes que precediren la fundació de l'entitat que volem remarcar, o també d'associacions que visqueren a l'escalf de l'ambient d'eufòria que donava el retrobament cultural, l'aportació vigatana a la renaixença es covà i es concretà d'una manera tangible dins la institució del Cercle Literari. Entitat que nasqué l'any 1860 i segons ens remarquen els seus estatuts era exclusivament científica i literària i els seus socis es proposaven augmentar els seus coneixements amb els mitjans de la lectura i la conversa. No permetia el joc ni altres diversions privades o públiques. Tampoc permetia discutir sobre temes polítics ni religiosos ni tractar de coses o objectes que desdiguin de la bona educació. Podríem preguntar-nos com encaixarien en la societat actual, amb els seus mitjants de difusió i oci, aquestes limitacions, però no hi ha el més petit dubte que fa un segle i mig foren

profitoses per construir un entorn que permetia acostar-se i fruitir de la ciència i la cultura.

El Cercle aplegà persones molt vàries que compartien les seves preocupacions: Hi havia hisendats, homes de lletra i de carrera com: juristes i professionals del dret, metges, farmacèutics, artistes, menestrals, industrials, comerciants, pagesos i eclesiàstics. La compenetració unisona d'aquesta diversitat va refondre els ideals de tots en una aspiració de conjunt que va donar resultats transcendents a la ciutat i de retop a tot Catalunya. Fou, com ens diu Eduard Junyent, "l'esforç de dues generacions perfectament soldades que s'encaminaren cap a uns ideals de superació per damunt de l'egoisme i de la rutina, per sobre dels afanys individuals, completament enfora de la roentor de les passions polítiques que enverinaren la seva època. Esforç col·lectiu, arrelat en un civisme sòlid, que n'agermanà les valors i en ponderà les vivències per a llançar-se amb ardidesa cap a noves empreses constructives en les formes de l'esperit i de la cultura."

Avui ens costa adonar-nos de la dimensió i importància que va tenir el Cercle en la promoció de la cultura ciutadana. Pot donar-nos una pista el nombre de periòdics i revistes que regularment es rebien a la seva biblioteca i que en primera instància alimentaven la cultura dels seus socis i de retop la seva conversa, pràctica habitual i fins estatuària dels associats. No oblidem que el Cercle Literari va tenir el seu origen en una de les tertúlies literàries que hi havia a la ciutat, i veia en el diàleg i en l'intercanvi d'idees el punt més alt de la seva creativitat. Els periòdics i revistes esmentats eren tots els que es publicaven a la ciutat que en aquells temps eren vuit, de Barcelona arribaven quaranta publicacions, de Madrid quaranta quatre, de la resta del país incloent-hi Catalunya quaranta-cinc, i de terres de l'estranger deu.

Certament, el Cercle tenia com activitat preferent la difusió cultural en l'àmbit literari, tant poètic com narratiu, i musical, amb aquest contingut s'omple la majoria de les seves sessions. Però els seus socis, com hem vist de procedència molt diversa, tenien la necessitat de comunicar i compartir els coneixements que adquirien en la pràctica de les seves dedicacions professionals i de seguida trobem temes legals, jurídics, artístics, històrics, eclesiàstics i molt sovint agronòmics, car no podem oblidar que el component d'hisendats i de pagesos d'un cert nivell, quasi podem dir que era majoritari. Mes com hem vist, en el seus estatuts el Cercle ja es definia com una societat exclusivament científica i literària i com podeu suposar el component científic i els avenços tècnics no podien faltar-hi. És en aquest

espai on cal incloure l'activitat de caràcter sanitari que varen presidir algunes de les seves conferències i sessions. Contingut que avalaven el nombre de professionals metges, farmacèutics i d'altres dedicacions científiques que trobem entre els seus membres més destacats, i on cal afegir el component de valor humanístic de totes aquestes persones, en les que l'activitat literària i moltes vegades la poètica no era gens menyspreable.

Té, doncs un marcat interès extreure de les sessions del Cercle el contingut d'aquest component científic sanitari i destacar-ne, en una curta biografia alguns dels seus protagonistes. El segle XX ens ha donat una dimensió del progrés científic d'una magnitud tan considerable que es fa difícil establir comparances quanti i qualitatives amb els segles anteriors, en especial amb el segle XIX. Amb tot, cada segle és una conseqüència de l'avenç aconseguit anteriorment i avui podem afirmar que res s'hauria aconseguit en l'espai de les ciències de la salut, sense el capgirell que es produí en segles anteriors, i d'una més marcadament en la segona meitat del segle XIX. La importància de personatges que ompliren els èxits en la lluita contra el dolor i la malaltia com; Jenner, Pasteur, Kock, Lister, Erlich, Cajal, per esmentar sols els protagonistes dels descobriments més espectaculars en la medicina, estalvien molts comentaris. El mateix podem dir dels avenços de la Química i la Farmacologia amb Settuerner i la morfina, Pelletier i la quinina, Koller i la cocaïna, Fischer i els barbitúrics, Kolbe i l'Aspirina. Ells trobaven explicacions al poder màgic de determinades drogues i descobrien el poder amagat en molts compostos químics obtinguts per síntesi.

De tot això se'n feu ressò en les sessions del Cercle que detallem en l'etapa que es pot considerar de més activitat, entre els anys 1860 i 1900, car després podem sols parlar d'actes residuals, ja que el protagonisme cultural ciutadà passà a una altra entitat "Catalunya Vella"

En l'àmbit sanitari destaquen dos aspectes concrets que tingueren una ampla significació social; els temes relacionats amb la Higiene i les malalties infeccioses amb unes destacades variants que després analitzarem. Com a protagonistes volem destacar les nissagues vigatanes de metges com els Salarich, els Campà, els Bayés i els Terricabres i de farmacèutics com els Genís, els Benessat, els Vilaplana, els Giró, els Bach, i els Arumí, sense oblidar en la part científica el conreu de la biologia i la Botànica per part dels Masferrer, i Vilarrubia, cognom que amb aquesta dedicació s'estirarà fins el segle XX.

Les intervencions que són d'interès destacar en l'àmbit sanitari foren:

El mejor modo de alargar al vida consiste en no acortarla. Climent Campà i Cardona (31. 10. 1861).

Deontología médica. Francesc de P.Campà i Porta (31. 10 1962).

La dirección de las pasiones del niño debe ser la primera base de la educación. Climent Campà i Cardona (30.10.1862).

Investigaciones sobre los restos humanos y su procedencia encontrados en la puerta de los Capuchinos. Joaquim Salarich i Verdaguer (15.01.1863).

Adelantos de la química orgánica en el conocimiento de la nutrición. Francesc de P. Benesat (11.04 1862)

Necesidad de unir el estudio de las ciencia al de la meditación. Viçens Sitjar (30.05.1864)

Utilidad higiénica de la gimnasia. Salvi Almató i Ribera (30.05.1964).

Higiene municipal. Joaquim Salarich i Verdaguer (31. 12. 1964).

Necesidad de la Higiene pública. Pau Anglada (31.03.1865).

Maravillas de la naturaleza. Salvi Almató i Ribera (25.06.1865).

Apuntes y consideraciones acerca del cólera morbo epidémico. Joaquim Salarich i Verdaguer (6.10.1865).

Teoria del calor. Joaquim d'Espona (21.10.1870).

Una mejora para Vich o sea el mejor sistema de letrinas. Josep Salarich i Giménez (21.10.1870).

Epidemia de Barcelona. Martí Genís i Aguilar (6.12.1870).

El medicato español salvo contadas excepciones es eminentemente católico. Josep Salarich i Giménez (30.12.1870).

Enfermedades del cuerpo social. Joaquim Salarich i Verdaguer (16.02.1873).

Teorias de la Química moderna. Ramon Masferrer (21.07, 30.08, i 13.09.1873).

Enfermedades sociales. Joaquim Salarich i Verdaguer (28.03.1876).

Unidad de las fuerzas físicas. Ramon Masferrer (4.05.1876).

- Higiene de la primera infancia.* Josep Salarich i Giménez (9.02.1877).
- Necesidad de algunas mejoras que deben introducirse en las líneas ferreas bajo el punto de vista higiénico.*(2.10.1877).
- El pauperismo y la limosna.* Joaquim Salarich i Verdaguer (23.08.1879).
- Higiene municipal. Propagación de las enfermedades tifoideas.* Josep Salarich i Jiménez (3.12.1880).
- Josep Giró i Torà. Su vida pública.* Martí Genís i Aguilar. (23.02.1882) Necrològica.
- Sessió dedicada a la memòria de Joaquin Salarich i Verdaguer.* (4.03.1885) Hi intervingueren Josep Serra i Campdelacreu. Martí Genís i Aguilar i Lluís B. Nadal.
- Nostres Aborigens.* Joaquim Salarich i Verdaguer. (18 i 22 .12. 1888) treball inèdit.
- Superioridad bajo el punto de vista higiénico y económico de la vida del campo.* Candi Bayés i Coch (23.03.1891).
- Utilidad y necesidad de los empedrados bajo el punto de vista higiénico-económicos y de ornato público.* Josep Salarich i Giménez (14.05.1893).
- Insalubridad de las poblaciones i medios de remediarla.* Candi Bayés Coch ((18.02.1898)
- Falsificaciones de pan vino y leche.* Carles Forcada Sors (28.03.1898)
- La electricidad aplicada a la industria.* Josep Pratdesaba i Portabella (22.08.1898).
- Química General. Experiments pràctics.* Josep Bayés i Coch i Carles Forcada i Sors (22.01.1899).
- De l'Alquímia a la Química.* Martí Genís i Aguilar. 2.12.1899)
- La inhumació i incineració dels cadàvers.* Josep M Terricabres (18.01.1900)
- Medidas que deben adoptarse para preservar a esta ciudad de la fiebre tifoidea.* Josep Salarich i Giménez. 25.11. 1900).
- La tuberculosis pulmonar y su profilaxis.* Eloi Fernández Valleja (1.03.1906).

Amb certesa, les intervencions com ja s'esmenta en els seus anunciats tenien caire divulgatiu amb un auditori que no es distingia pels seus

coneixements científics ni mèdics que gairebé podien situar en l'òrbita del misteri i potser de la màgia. En canvi podem destacar que era molt sensible a les millores urbanes que tenien una repercussió higiènica, consideració que fins abasta les noves formes de comunicació i desplaçament com el ferrocarril. Cal també destacar a través dels temes que es tractaven, l'evolució de les malalties infeccioses. Així veien que Joaquim Salarich parla l'any 1864 del còlera morbo epidèmic, Martí Genís i Aguilar l'any 1870 de la febre groga a Barcelona, Josep Salarich, l'any 1880 i 1900 de les malalties tifoides, i ja l'any 1906 Eloi Fernandez de la tuberculosi pulmonar i la seva profilaxi. Tot un seguit cronològic de les preocupacions sanitàries de la població amb uns remeis mèdics però també estructurals que es materialitzaven amb la millora de les ciutats i del comportament de les persones.

De nou cal remarcar que els mateixos ponents intervenien sovint en altres temes, com; les sessions dedicades a la commemoració balmesiana o a Sant Miquel dels Sants, en els homenatges als premiats als Jocs Florals de Barcelona, i d'una manera especial en les conferències de contingut agrícola, on, sense cap mena de dubte, traspuava la seva formació inicial i les seves exposicions eren també una lliçó sanitària. Això sense esmentar el camp literari o poètic on ens pot servir d'exemple la poesia de Martí Genís; *La promesa de l'apotecari*, llegida en una sessió lírica i literària. Del 2 de febrer de l'any 1894.

Gràcies a la "Història del Circol Literari de Vic" de Miquel Salarich i Torrents i del llibre que varem publicar conjuntament "Vigatans Il·lustres" podem adjuntar una breu biografia dels principals protagonistes d'aquests actes de caire sanitari i on a més podrem apreciar l'amplitud de la seva obra, i destacar a més la seva producció literària i els seus coneixements humanístics, que sovint els convertien en personatges que avui diríem irrepetibles per la seva basta cultura i per les seves qualitats humanes.

Almató i Ribera, Salvi

– Metge homeòpata, nascut a sant Feliu Sasserra a 15 de març de 1827 i mort a Barcelona a 1 de març de 1889. Fill del també metge Salvi Almató i germà de Sant Pere Almató. Exercí la seva professió a Vic i des de 1866 a Manresa i després a Barcelona. Fou el primer director de la Caixa d'Estalvis que s'establí a Vic. Publicà diverses obres de medicina, entre elles. "*El còlera, su profilaxis y su tratamiento general y homeopático*". Fou soci d'honor i de mèrit de la "Sociedad Hannemaniana de Madrid". Dirigí la revista "Los Archivos de la medicina Homeopática".

Arumí i Blancafort, Lluís.

- Farmacèutic i escriptor, nat a Vic el 23 d'abril de 1863 i mort el 27 de juliol de 1943. Llicenciat en Farmàcia l'any 1881. Exercí de químic a la refinaria de Sant Lluís i des de 1903 fins a 1916 fou farmacèutic de la Garriga. És l'autor de *Futeses* (1910) *La masia* (1955) i una obra inèdita, *El poble que no és meu*. Fou vicepresident de la Cambra Agrícola i del Sindicat Agrícola de Vic.

Bach Alavall, Jacint.

- Farmacèutic, nat a Vic l'any 1868 i mort a Barcelona el 24 de juliol de 1928. Destacà en les sessions de música i cant. Fou un dels fundadors del Centre Excursionista de Vic.

Bayés i Fuster, Antoni.

- Metge, nascut a Taradell l'any 1842 i mort a Vic el 28 d'abril de 1899. Exercí a Tona on descobrí les aigües minero-medicinals i després a Vic. Fou sotsdelegat de Medicina del Districte. Facultatiu expert i home de caràcter. Fou alcalde de la ciutat de Vic .Publicà un estudi "Aguas mineromedicinales salino-yodosulforadas de San Andrés de Tona". Amb pròleg del Dr. Bartomeu Robert, avui reeditat.

Bayés i Coch, Candi.

- Nascut a Tona el 15 de novembre de 1867 i mort a Vic el 28 de novembre de 1955. Fill d'Antoni Bayés i Fuster. Estudià al seminari de Vic i a la Universitat de Barcelona. Llicenciat en Medicina l'any 1889. Exercí la professió a Vic. Fou metge de l'Hospital de la Santa Creu de Vic.(1891) i director des de 1930, metge director numerari del Cos de Banys (1894), soci numerari de la Societat Espanyola d'Hidrologia Mèdica i corresponsal de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona (1932). La seva presència en les institucions vigitanes i en els actes ciutadans fou constant fins a la seva mort. Medalla d'argent de la ciutat de Vic (1948)

Benessat i Soler, Francesc de P.

- Farmacèutic, nascut a Sabadell es doctorà Barcelona, fou president del Col·legi de Farmacèutics (1876) i de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Saragossa. Vicerector de l'Escola industrial i mercantil de Sabadell. Catedràtic d'agricultura de l'Institut de Reus. Tenia ascendència familiar a Sant Julià de Vilatorrada.

Campà i Cardona, Climent

- Metge, nascut a Vic l'any 1813 i mort el 2 de març de 1868. Es distingí durant l'epidèmia de còlera de 1854. Col·laborà amb Mardoç en el Diccionario Geográfico. Fou president del Cercle (1863).

Campà i Porta, Francesc de P.

- Metge, nascut a Vic el 3 d'abril de 1838 i mort a Barcelona el 10 de febrer de 1892. Estudià a la Universitat de Barcelona amb premi extraordinari de llicenciatura i es doctorà a la Universitat central. Exercí la professió a Vic fins que guanyà la càtedra d'obstetrícia de la facultat de Barcelona i després de València (1872). Numerari de les Acadèmies de Medicina de Barcelona i València. Fou vicepresident del Congrés mèdic de Barcelona (1888). Fundà a València la revista *La Crònica Mèdica*.

Forcada i Sors, Carles.

-Farmacèutic, nascut a Vic el 31 d'agost de 1870 i mort el 7 de desembre de 1954. Agermanà la seva vocació professional amb les seves aficions artístiques. Fou precursor de les aplicacions terapèutiques físiques a la ciutat de Vic creant un laboratori de corrents elèctriques i de raigs X. Fou director del Laboratori Municipal i president de la Creu Roja. Fou membre de la Junta del Museu Episcopal de Vic.

Genís i Aguilar, Martí.

-Farmacèutic, poeta i prosista. Nascut a Vic el 21 de juny de 1847 i mort el 3 de setembre de 1933. Figurà de jove en l'aplec literari de l'Esbart de Vic amb Verdaguer i Collell entre altres, és un dels capdavanters de l'escola vigatana i figura molt activa en les manifestacions culturals de la ciutat. Fou president del Cercle Literari (1884), autor de moltes poesies, algunes premiades als Jocs Florals de Barcelona, en els que actua com a mantenidor els anys 1890 i 1903 i com a president l'any 1921. Destaquen les seves novel·les; "Julita", "La Mercè de la Bellamata", "La reineta del Cadí", "Sota un tarot", "Records de les Guilleries" i "Novel·les vigatanes". Col·laborà en moltes revistes i periòdics de l'època. El seu retrat figura en la Galeria de Vigatans il·lustres.

Giró i Torà, Josep.

- Farmacèutic, nascut a Vic el 5 de febrer de 1813 i mort el 31 de desembre de 1881. Estudià la carrera de farmàcia al Col·legi de Sant Victorià de Barcelona. Fou catedràtic d'Història Natural al Seminari de Vic. Durant trenta sis anys regenta la càtedra d'història i matemàtiques del municipi.

Fou membre de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Col·laborà amb Manuel Milà i Fontanals aportant-li estudis sobre la plana de Vic. Regentà l'alcaldia de la ciutat en temps difícils. El cercle Literari li dedicà una sessió necrològica.

Masferrer i Arquimbau, Ramon.

Botànic i metge, nascut a Vic el 15 de maig de 1850 i mort a Cottabató (Filipines) el 15 d'abril de 1894. Estudià al seminari de Vic i medicina i ciències naturals a la Universitat de Barcelona. Ingressà al cos de sanitat Militar. Exercí a l'Hospital de Santa Cruz de Tenerife (1876) i després a les Illes Filipines. Estudià la flora de les illes Canàries i també de Filipines. Publicà diferents articles. El seu herbari fou donat per la seva vídua a la biblioteca del Cercle Literari.

Salarich i Verdaguer, Joaquim

- Metge, nascut a Vic el 17 de setembre de 1816 i mort a Caldetes el 2 de març de 1884. Estudià a la Universitat de Barcelona. Publicà en moltes revistes literàries i mèdiques de l'època. Fou Cronista de la ciutat de Vic. És autor de; "Vich, su historia sus hijos y sus glórias" (1854) "Higiene del Tejedor, o sean medios físicos y morales para evitar la enfermedades y procurar el bienestar de los obreros" (1858), "Lo castell de Sabassona" (1879), "Apuntes sobre los antiguos baños de Caldetas y sus celebrados baños minerales" (1881), "Lo Lliri de Vespella" (1882), "Historia de Vic", "Efemèrides Vigatanes" (1883). El seu retrat figura en la Galeria de Vigatans Il·lustres.

Salarich i Giménez, Josep.

-Metge, nascut a Vic el 29 de novembre de 1849 i mort el 5 de desembre de 1830. Fou un dels elements de l'Esbart de Vic, i formà part de la Junta del Museu Episcopal de Vic. Fou corresponsal del Diario de Barcelona durant cinquanta anys. Col·laborà en revistes mèdiques i literàries. Ha escrit; "El cultiu altern", "Atmosferologia", "Resenya Geològica", "Cultiu", "Ramaderia Riquesa forestal", "¿El ferrocarril influeix en la nostra agricultura?" "¿És necessari el canvi de sistema de cultiu?", "Cultiu altern dels prats".

Terricabres i Comella, Josep M.

- Metge, nascut l'any 1879 i mort el 9 de gener de 1928. Fou regidor del municipi, president del Cercle Literari (1911) i fundador del "Vika Esperantistaro"

Vilaplana i Pujolar, Joaquim.

- Farmacèutic, escriptor i artista. Nascut a Vic l'any 1869 i mort el 10 de novembre de 1957. Fou de la junta del Cercle Literari, del Museu Episcopal i del centre Excursionista. Col·laborà en diferents periòdics, revistes i programes de la festa Major. Pintà el retrat de Serra i Campdelacreu que es troba a l'arxiu municipal.

Ylla i Alibés, Josep.

- Farmacèutic, nascut a Vic el 25 de setembre de 1878 i mort el 4 de novembre de 1919. Fou redactor de la Gazeta de Vic. Regidor i Tinent d'alcalde en el bienni 1914-1916. Formà part de les juntes de Beneficiència i de Casa Caritat. Fou farmacèutic de l'Hospital de la Santa Creu. Era un dels joves seguidors de Lluís B. Nadal en el Cercle Literari i en el Centre Excursionista, grup que propicia l'aparició de la Societat "Catalunya Vella", que en molts aspectes fou el relleu del Cercle Literari.

Bibliografia

Calbet i Camarasa Josep M., Corbella i Corbella Jacint. Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Fundació Salvador Vives Casajuana. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona 1981-1983.

Roldán Guerrero Rafael. Diccionario Biográfico y Biobibliográfico de Autores Farmacéuticos Españoles. Real Academia de Farmacia. Madrid 1958 – 1963.

Salarich Torrents Miquel S. Història del Círcol Literari de Vich. Patronat d'Estudis Osonencs. Monografia nº 4 Vic 1962.

Salarich Torrents Miquel S., Ylla-Català Genís Miquel S Vigatans Il·lustres. Patronat d'Estudis Osonencs. Osona a la Butxaca nº 5 – 6 Vic 1983.

Ylla-Català Genís Miquel. Joaquim Salarich i Verdaguer (1816-1884) Revista Ausa, vol. XI, pàg. 289-313. Vic 1984.